

1. DUHÂ SURESİ

Duha (الضُّحٰى): Kuşluk vakti
Secâ (سَجَى): Sakin oldu, yatıştı
Âil (عَائِلً) : Yoksul
Yetim (اليتيم): Babası ölmüş
Dâll (ضَالٌّ): Doğru yoldan sapmış
Sâil (اَلسَّائِلَ): İsteyen, dilenci
Nimet (نِعْمَةٌ) : İhsan, iyilik, nimet

Sureyi tanıyalım

Adı: Duhâ suresi	
Nüzul sırası: 11	**Ayet sayısı:** 11
Mekkî – Medenî: Mekkî	**Mushaftaki sırası:** 93
Temel kavramlar:: Duhâ, secâ, âil, yetim, dâll, sâil, nimet	

BİLGİ KUTUSU

Duhâ suresi nâzil olunca Resul-i Ekrem (s.a.v.) büyük bir sevinç duymuş ve اَللّٰهُ اَكْبَرُ (Allahu Ekber) diyerek tekbir getirmiştir. Bu sebeple Duhâ'dan Nâs'a kadar surelerin peşinden اَللّٰهُ اَكْبَرُ (Allahu Ekber) veya اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ (Allahu Ekber Lâ İlâhe İllâhu Vallahu Ekber) diyerek tekbir getirmek sünnet olmuştur.

(bk. Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 344)

Rahmân, Rahîm Allah'ın ismiyle...

وَالضُّحٰى ﴿١﴾

1. Yemin olsun güneşin yükselip en parlak hâlini aldığı kuşluk vaktine,

وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى ﴿٢﴾

2. Karanlığı koyulaşıp sükûnete erdiği zaman geceye ki:

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿٣﴾

3. Resulüm! Rabbin seni ne terk etti ne de sana darıldı.

Duhâ; kuşluk vakti demektir ki güneşin parlayıp yükselmeğe başladığı, gündüzün gençliği zamanıdır.[1] Bu kelimeyle gündüz vaktinin tamamının kastedilmesi de mümkündür. Çünkü ayette bu kelime "gece"nin karşılığında kullanılmıştır.[2] Bir başka yoruma göre duhâ kelimesi,kuşluk vakitleri içinde seçkin bir kuşluk vaktidir ki Hz. Muhammed'in (s.a.v.) "alemlere rahmet olarak"[3] her tarafa elçilik/peygamberlik göreviyle ışıklar saçmaya başladığı zamana işarettir.[4]

Rivayete göre risâletin ilk zamanlarında Resulullah'a (s.a.v.) vahyin gelmesi kısa bir müddet kesilmişti. Efendimiz (s.a.v.) buna çok üzüldü. Bunun kendisinden kaynaklanan bir kusur sebebiyle olmasından korku ve endişe duyuyordu. Müşriklerin de onun Rabbi tarafından terk edildiği yönünde ithamları oluyordu.[5]

Duhâ suresi, işte böyle bir ortamda, Efendimiz'in (s.a.v.) hüznünü gidermek ve onu teselli etmek üzere nazil olmuştur. Güneşin aydınlığının her tarafı kuşattığı kuşluk vaktine ve iyice sükûn bulduğu geceye yemin edilerek, Cenâb-ı Hakk'ın onu asla terk etmediğini ve ona darılmadığını müjdelemiştir.

NOT EDELİM

Surelerin başında yer alan yeminler;

- Söylenecek sözün çok önemli olduğunu haber verirler.
- Üzerine yemin edilen varlıkların önemini ve değerini ifade ederler.
- Yeminlerden sonra cevap niteliğinde zikredilen hususun ehemmiyetine dikkat çekerler.

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُولٰى ﴿٤﴾

4. Elbette işin sonu senin için öncesinden daha hayırlı olacaktır.

Bunu açmak gerekirse, hayatının başlangıcına göre peygamberlik dönemi; vahyin başlangıcına nazaran bir müddet kesilmesi; kesilmesine nazaran tekrar başlaması; bu sure indikten sonra karşılaşacağı her hâlin, her işin başına göre sonu; içinde bulunduğu saat, gün, hafta, ay ve yıla göre gelecek saat, gün, hafta, ay ve yıl daha hayırlı olacaktır.

Neticede ahiret de onun için dünyaya göre hayırlı olacaktır. Bu müjde, Resul-i Ekrem (s.a.v.) her an, her nefes Yüce Rabbin'e (c.c.) doğru kesintisiz ve düşüşü olmayan bir yükseliş hâlinde olduğunu haber verir. Bu müjdenin, Mekke'nin ilk yıllarında Peygamberimiz'in (s.a.v.), yanındaki bir avuç Müslümanla, görünüşte muzaffer olmasına küçük bir ihtimal bile yokken verilmiş olması daha büyük bir mana ifade eder.

1 Elmalılı, Hak Dini, C 9, s. 268.
2 Razi, Mefâtihu'l-Gayb, C 23, s. 201.
3 bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet.
4 Elmalılı, Hak Dini, C 9, s. 268.
5 bk. Buhârî, Tefsir 93; Müslim, Cihad 114-115

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾

5. Rabbin sana istediklerini verecek, sen de râzı olacaksın.

Nitekim Efendimiz'in (s.a.v.) tebliğ ettiği İslam, kısa zamanda yayıldı. Kendi asrında, hulefâ-i râşidîn döneminde ve diğer müslüman hükümdârlar devrinde fetihlerle yüceldi. İslam yeryüzünün doğusuna, batısına, her tarafına ulaştı. Ahirette ise Efendimiz (s.a.v.) cennetin en güzel yerinde, Makam-ı Mahmud'da olacaktır. Kendisine şefaat-ı uzmâ hakkı verilecektir.

BUNLARI BİLİYOR MUYDUNUZ?

Bu ayet-i kerime Kur'an-ı Kerim'de en çok ümit veren ayetlerden biridir. Çünkü ümmetine çok düşkün olan merhamet ummanı Efendimiz (s.a.v.), ona ümmet olma şerefini taşıyan herkese şefaat edip onu cehennemden kurtarmadan gönlü razı olmaz.

اَلَمْ يَجِدْكَ يَت۪يماً فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾

6. O, seni bir yetim olarak bulup da barındırmadı mı?

Yetim, küçükken babasız kalan demek olup, bunda tek başına, yalnız başına kalmış olmak manası vardır. Bundan dolayı tek olan, benzersiz olan ve pek az bulunan kıymetli şeye de Arapçada yetim denir. Bu anlamda olmak üzere inciye de benzeri yok, gayet kıymetli anlamında "dürr-i yetim" denilmiştir.[6]

Resulullah (s.a.v.), ana karnında altı aylık iken babası ölmüş, dünyaya yetim olarak gelmişti. Altı yaşına kadar onu annesi şefkatle büyüttü. Annesinin vefatından sonra sekiz yaşına kadar dedesi Abdulmuttalip onu istisnai bir muhabbetle yetiştirdi. Dedesinin ölümünden sonra, amcası Ebu Talib onu himayesine aldı. Gerçek bir baba gibi onu muhabbetle koruyup kolladı. Hatta nübüvvetten sonra bile bütün Kureyş'i karşısına alarak, göğsünü on sene kadar yeğeni için siper etmişti.[7]

İşte bunlar, o yetim hakkında ilahi himaye ve barındırmanın beşer planında bir tecellisinden başka bir şey değildi. Allah ona merhamet etti, onu sadefinde saklı dürr-i yetîm gibi tertemiz büyütüp yetiştirdi.

وَوَجَدَكَ ضَٓالاًّ فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾

7. Seni dinî hükümlerden habersiz bulup vahyederek dosdoğru yola eriştirmedi mi?

Resul-i Ekrem (s.a.v.), kendisine vahiy gelmeden önce kırk sene Mekke'de müşrik bir toplum içinde yaşadı. Kendisi hanîfti. Allah'ın (c.c.) birliğine inanıyor, putlara asla tapmıyor, toplumda iyice yaygınlaşmış olan hiçbir günaha tevessül etmiyordu. Ahlak yönünden de pek yüksek bir seviyeye sahipti. Fakat günahlara dalmış insanların durumuna üzülüyor, onların kurtuluşu için çareler düşünüyor, lakin ne yapacağını bilemiyordu. O hiçbir zaman akıl ve din yönünden içinde bulunduğu toplumla aynı inanç ve fikirde olmamıştır. Fakat Kur'an gibi mucize bir kitaptan, İslam gibi insanlığın kurtuluşunun reçetesini sunan mükemmel bir dinden haberdar değildi. Allah ona peygamberlik verip vahiy göndererek onu doğru yola eriştirmiştir. Çaresiz insanlara nasıl el uzatıp, hastalıklarına deva olacağını öğretmiştir. İşte ayette ضَٓالاًّ (dāllen) ve هَدٰى (hedâ), kelimeleriyle bu durum kastedilir.

6 Elmalılı, Hak Dini, C 9, s. 278.
7 Sabunî, Safvetu't-Tefâsir, C VII, s. 291.

Bu hususta başka bir ayette şöyle buyrulur: **"Sen, aslında bu kitabın sana vahyedileceğini ummuyordun. Bu sana ancak Rabbinden bir rahmet olarak geldi. O hâlde sakın kâfirlere arka çıkma!"**[8]

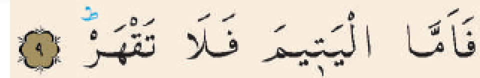
> TARTIŞALIM
>
> **"Seni dinî hükümlerden habersiz bulup vahyederek dosdoğru yola eriştirmedi mi?"** (Duhâ suresi, 7. ayet)ayetini
>
> **"İşte biz böylece sana emrimizle ölü kalplere hayat bahşeden bu Kur'an'ı vahyettik. Yoksa daha önce sen kitap nedir, iman nedir, bilmezdin. Biz Kur'an'ı bir nûr kıldık ki onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola ulaştıralım. Sen de hiç şüphesiz insanlığı dosdoğru bir yola çağırmaktasın."** (Şûrâ suresi 52. ayet) ayetiyle birlikte ele alıp tartışalım.

8. Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

Allah Resulü (s.a.v.) fakir bir ailede doğup büyüdü. Babasından kendisine fazla bir miras da kalmamıştı. Sonra Cenâb-ı Hak onu önce Şam'a yaptığı ticaret seferinden elde edilen bereketli kâr ile zengin etti. Hz. Hatice (r.a.) ile evlendikten sonra da Hz. Hatice'nin (r.a.) ona bütün servetini hibe etmesiyle zengin kıldı. Daha sonra kendisine ilahi bir lütuf olarak ihsan buyrulan fetihler ve ganimetler ile pek çok zenginlik elde etmiştir. Fakat Peygamberimiz (s.a.v.), kendine ihsan edilen bütün imkanları, ailesinin zaruri ihtiyaçları dışında Allah (c.c.) yolunda sınırsız bir cömertlikle harcamıştır.[9]

> ÖĞRENELİM
>
> Duhâ suresi 8. ayette bahsedilen "zenginleştirme"den maksat, Cenab-ı Hakk'ın Habîbi'ne gönderdiği vahiy ile onun ruh âlemini, kalp dünyasını zenginleştirmesi, onu hem kendisini hem tüm beşeriyeti aydınlatabilecek zenginlikte hakikatlere mazhar kılması şeklinde de anlaşılabilir.

9. Öyleyse sakın yetimi ezme, onu küçümseyip üzme.

Peygamberimiz'e (s.a.v.) verilen birinci emir, yetimlerle alakalıdır. Bu emirle yetimi ezmemek; onu zayıf görüp küçümseyerek üzmemek istenir. Onun maddeten ve manen tüm haklarının korunması ve en küçük bir hakkının yenmemesi talimatı verilir. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) yetimliği tatmış ve hakkındaki ilahi lütfu görmüştü. Yetim büyüyen, yetimin hâlinden daha iyi anlar. Bu sebeple yetimlik zamanında kendi gördüğü ilahi lütfu, ümmetinin yetimlerine göstermekle mesul tutuldu. Bu yüzdendir ki Resulullah (s.a.v.) yetimlere son derece alaka gösterir ve tüm ihtiyaçlarını karşılardı. *"Müslümanlar içinde en hayırlı ev; içinde yetime iyi muamele edilen evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de yetime kötü muamele edilen evdir."*[10] buyurarak Müslümanları da bu hayırlı amele teşvik ederdi.

8 Kasas suresi 86. ayet.
9 Ömer Çelik, Hakk'ın Daveti, C 5, s. 498.
10 İbn Mâce, Edeb 6.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.) yetimleri koruyup kollamanın önemi ve sevabı hakkında şöyle buyurur:

"Bir kimse, Müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar."

(Tirmizî, Birr 14/1917)

"Bir kimse sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç teline karşılık ona sevap yazılır..."

(Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 250)

OKUMA PARÇASI

Merhamet Ummanı Efendimiz'in (s.a.v.) şu örnek davranışı ruhları tesir altına alıp mü'mini yetimlerin hâmisi olmaya yönlendirme bakımından ne kadar güzeldir:

Beşir b. Akrabe (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Uhud günü Resulullah (s.a.v.) ile karşılaştım.

"–Babam ne durumda?" diye sordum.

"–Şehîd oldu, Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun!" buyurdu. Ağlamaya başladım. Beni aldı, başımı okşadı ve devesine bindirdi. Sonra da:

"–Ben baban, Âişe de annen olsun istemez misin?" buyurdu. Ben de:

"–Anam-babam sana fedâ olsun yâ Resulallah, tabiî ki isterim!" dedim.

Şu anda saçlarım ağardığı hâlde, Resulullah'ın mübârek elinin değdiği yerler hâlâ siyah kalmıştır."

(Heysemî, Mecma'u'z-zevâid, VIII, 161; Ali el-Müttakî, Kenzu'l-ummâl, XIII, 298/36862)

وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾

10. İsteyeni de azarlama.

Peygamberimiz'e (s.a.v.) verilen ikinci emir, el açıp bir şey isteyen veya ilim ve benzeri herhangi bir talepte bulunan kimseyle alakalıdır. Bunları azarlamak, onlara sert konuşmak yasaklanır, onlara iyi davranmak emredilir. Eğer bir kimse maddi manada bir hacetini dile getirdiğinde, şayet imkân varsa ona yardım edilmelidir. Eğer yardım etme imkânı yoksa yumuşak sözle ve nezaketle özür beyan edilmelidir. Fakat hiçbir şekilde azarlamak, sert davranmak ve kovmak caiz değildir.

UNUTMAYALIM

Duhâ suresi 10. ayette bahsedilen اَلسَّائِلَ (sâil)den maksat "soru soran kişi" de olabilir. Buna göre soru soran kimse ne kadar karışık sual tevcih ederse etsin, her halükarda ona şefkatle cevap vermek gerekir. Böyle durumlarda kızmak, azarlamak ve kovmak câiz görülen bir davranış değildir.

(Elmalılı, Hak Dini, C. 9, s. 284)

11. Rabbinin her türlü nimetini şükürle an ve anlat! وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

Peygamberimiz'e (s.a.v.) verilen üçüncü emir, Allah'ın (c.c.) nimetlerini şükran ve minnetle anmak ve anlatmakla alakalıdır. Ayette bahsedilen "nimet", Allah Teâlâ'nın (c.c.) Efendimiz'e (s.a.v.) verdiği ve vermeyi va'dettiği her türlü nimetlerdir. Bunların en büyüğü ise şüphesiz Kur'an ve peygamberlik nimetidir.

Bu nimetlerin her birinin kendine münâsip bir anlatma şekli vardır. İnsanın dil ile Allah'a (c.c.) şükretmesi, bütün nimetlerin kendisine Allah'ın (c.c.) bir lütfu olarak verildiğini bilmesidir. "Nübüvvet nimetini anlatmak", tebliğ ve daveti hakkını vererek ve doğru bir şekilde yerine getirmektir. "Kur'an nimetini anlatmak", onu insanlar arasında yaymak ve talimatlarını insanlara anlatmaktır. "Hidayet nimetini anlatmak", yolunu şaşırmış, sapıklığa düşmüş insanlara doğru yolu göstermektir. Bu işi yaparken de bütün zorluk ve zahmetlere sabırla tahammül etmektir. Bu şekilde her nimete münasip bir şükür ve teşekkür hâlinde bulunmaktır.[11]

SORALIM-CEVAPLAYALIM

"Duhâ" kelimesi hangi anlama gelir?

Allah (c.c.) kuluna darılır mı?

Allah'ın (c.c.) Peygamber'e vereceği ve onun da hoşnut olacağı şey nedir?

Peygamberlik öncesi Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ilgili kullanılan "dâll" kelimesi ne anlama gelir?

"Rabbinin nimeti"nden maksat nedir?

İLKELER ÇIKARALIM

Duhâ suresiyle ilgili ilkeler çıkaralım:

- Allah'a (c.c.) inanan ve O'na itaat eden kulun kalbinde ümit çiçekleri yeşerir.
- Allah (c.c.), kuluna darılmaz ve kulunu terketmez.
- Mü'min için yarın bugünden, gelecek şimdiden daha hayırlı olacaktır.
- ....
- ....
- ....
- ....
- ....
- ....

11 Ömer Çelik, Hakk'ın Daveti, C 5, s. 501.